

ДЪО ГОЛ И ЛУТАНИЯТА НА СЪВРЕМЕННА ЕВРОПА

Алекса Джилас

Никога не съм бил в близкото обкръжение на Клемансо. Въпреки всичко, сравнявайки го с дьо Гол, който без войници, без пълномощия от когото и да е, неизвестен и непознат, изпълзя, така да се каже, от едно срамно поражение, изхвърлен от страхотна вълна на английския бряг, но все пак оказа съпротива на двамата славни победители Уинстън Чърчил и Франклин Рузвелт, разбрах наистина защо през 1919 година във Версай възприех Клемансо като човек, който излъга очакванията. Той – вождът на победната Франция, на най-силната армия в света, но безпомощен да се противопостави на президента Уилсън и на Лойд Джордж, които в сравнение с Чърчил и с Рузвелт бяха съвсем незначителни.

Франсоа Мориак, Дьо Гол^{*}

Андре Малро разговаря за последен път с дьо Гол на 11 декември 1969 в Коломбе, малко село на около три часа път от Париж с кола, в което генерал дьо Гол живее със съпругата си Ивон. Това става осем месеца след подадената от генерал дьо Гол оставка като президент на републиката и единадесет месеца преди неговата смърт. Разговорът между великия държавник и славния писател, който е министър на културата в правителството на дьо Гол, когото в мемоарите си нарича гениален приятел, продължава няколко часа. Малро го възпроизвежда в “Дъбовете, които събарят...”, кратка, блестяща книга, която на много места е и духовита.

В един момент дьо Гол полушеговито поставя на Малро и на самия себе си реторичния въпрос “Защо испанците да не обичат дьо Гол, след като много обичат Дон Кихот?”. След това отбелязва, че светът се е върнал в своето дребнаво удобство и добавя: “Мишките водят хорото”. Дьо Гол наистина прилича на славния рицар от романа на Сервантес: висок ръст и известна театралност в говора и в движенията, необикновена външност, противопоставящи и

^{*} Вж. портрета на Шарл дьо Гол в: Charles de Gaulle: Memoiren der Hoffnung: Die Wiedergeburt, 1958-1962, Molden, Wien, 1971, 329. (бел. прев.)

обединяващи възвишеното и комичното. И нещо много по-важно: в няколко решаващи исторически ситуации показва как почти донкихотовски вярва, че идеалите са по-силни от онова, което на мнозинството изглежда непроменима реалност. За Дон Кихот обаче се казва, че е рицар на печалния образ. Може ли да се каже така и за дьо Гол? Изглежда ми съсредоточен, замислен и посветил се на важни теми, накратко – сериозен. Но може би именно поради тази сериозност е тъжен, когато разглежда това наше време, в което и мишките, и удобствата въздействат още по-силно върху хората, отколкото по време на вдъхновения разговор в покритото от сняга Коломбе.

I

Генерал Шарл дьо Гол (1890-1970), лидерът на “Свободните французи” през Втората световна война, основател и първи президент на Петата република, е обречен да бъде войнстващ националист и империалист. Семейството му държи много на своя благороден статус и е консервативно католическо. В училище го учат, че със своята култура, цивилизация и история Франция е над всички други страни. Следва във Военна академия, в която разширяването на френската империя е провъзгласено за първостепенна национална цел. Приятел е с привържениците на “интегралния национализъм” на ултрадесния Шарл Морас и с противниците на републиката, които настояват за връщането на Бурбоните на престола.

И наистина, по време на ранната си офицерска кариера дьо Гол проявява големи националистически предразсъдьци. Германците нарича “Boches” (дума, която обикновено се превежда като “шваба”, но е много по-пренебрежителна), за Англия говори като за коварния Албион. Обвинява евреите, че искат революция, за да се обогатят. Дьо Гол обаче е отворен за новото и умее да проверява собствените си позиции и да се съмнява в своите убеждения. Ето защо той се променя. Принос за това има и частичната вина на Франция за нейните поражения и унижения през Втората световна война: не се е подготвила добре за войната срещу Германия, водила я е нерешително и без готовност за саможертва, много французи открито сътрудничат на нацистките окупатори. Всичко това дълбоко потресе генерал дьо Гол, разколебава неговата вяра в родината. Това тежко изпитание, на което е поставен големият патриот, повлиява между останалото и върху готовността му много по-добре да разбира и да цени другите народи.

Като президент на републиката в своите обществени прояви с голямо уважение и дори с топлина говори за другите страни, а за

техните лидери – с уважение. Обявява се за помирение, сътрудничество и приятелство с неприятелите (с довчерашните, каквато е Германия, със сегашните, какъвто е Съветският съюз), със съюзниците, с които отношенията са в криза (каквито са Съединените американски щати и Великобритания) и с бившите френски колонии. Още през септември 1958 г., само няколко месеца след повторното си идване на власт, дьо Гол е начело на временното правителство през 1944-1946 г., той предоставя право на френските колонии в субсахарна Африка да решат на референдум дали искат независимост. Както е очаквал, почти всички гласуват за нея. Тогава дьо Гол ги кани да влязат в съюз, респективно – в общност с Франция, но без да се обижда приема тяхното решение да установят само хлабава асоциация. С лидерите на Брега на Слоновата кост, Сенегал, Камерун, Чад и на други африкански държави, той “укрепва личните приятелства”, води с тях чести разговори и им устройва тържествени посрещания в Париж .

Мнозина ще кажат: “Това беше само политика. Дьо Гол използваше дипломатическите церемонии и живописната реторика, за да засили френското влияние в света”. Не беше обаче така или поне не беше най-напред така. Докато чета дьо Гол и за дьо Гол, виждам пред себе си личност с твърди и дълбоки убеждения. Като млад е десничар и империалист. Нямах да е необичайно, ако беше станал фашист, но той успява да се преобрази в християнски антифашист и просветен традиционалист и да извърши деколонизацията, да проведе големи реформи във вътрешната и външната политика. Чувам обаче нова забележка: “Това няма никакво значение за съвременна Европа. Браво на “великия Шарл”, както го наричат понякога неговите френски обожатели, на неговото интелектуално и политическо развитие, но днес Европейският съюз отиде много по-далеч от дьо Гол – както в защитата на националната и религиозната толерантност и в противопоставянето срещу всички форми на фашизма, расизма и империализма, така и в борбата за мир между държавите и за помирение между народите”.

Лично мен дьо Гол ме привлича със своята автентичност, която вдъхва доверие, а съвременните европейски политици ме отблъскват със своята неавтентичност и наистина нямам доверие в тях. Макар да знам, че дьо Гол като президент на републиката беше изцяло посветен на интересите на Франция и на нейната слава и величие, не мога да си го представя като човек, който разпалва война или като неоимпериалист. По време на Алжирската война (1954-1962 г.), в която загиваха и френски цивилни граждани, дьо Гол никога не казва за алжирците нещо подобно на онова, което през юни 1995 година, на вечеря за европейските лидери, френският президент Жак Ширак казва

за сърбите – че са народ “без вяра и без закон”. Вече чувам как защитават Ширак: “Разпали се и не успя да се контролира. Беше му жал за босненските мюсюлмани, а те пострадаха най-много в босненската война. Ако наистина е шовинист и империалист, щеше ли да го е грижа за един малък народ, който при това не е християнски?”

Световноизвестният британски историк Марк Мазовер посочва как Ширак очерня мюсюлманските семейства във Франция: бащата живее от социални помощи, има три или четири жени и двадесетина деца, “без да споменавам шума и вонята”. Тогава кой е истинският Ширак? Приятелят на мюсюлманите или ислямобобът, хуманистът или ултранационалистът? Противоречиви позиции и непоследователна политика характеризират и други европейски лидери. Никола Саркози, десничар и защитник на френския суверенитет, назначава известния левичар Бернар Кушнер за министър на външните работи, сближава френската външна политика с американската и реинтегрира Франция в НАТО. Лейбъристът Тони Блеър обяснява, че натовските бомбардировки срещу Сърбия са война на цивилизацията против варварството, изпраща войски в Афганистан и в Ирак и в общи линии следва американската политика по отношение на Израел и на палестинците. Британските медии го “даряват” с прякора “американски пудел” и го наричат лъжец по-често от който и да било премиер в следвоенната британска империя (а дори го обвиняват, че измисля събития от собствения си живот). Силвио Берлускони, медиен магнат и мултимиллионер, изтъква своята страст към свободата и любовта към слабите, но огорчава италианските антифашисти със защитата си на Мусолини, обижда мюсюлманите по целия свят с твърдението, че ценностите на западната цивилизация са по-стойностни от техните и разгневява китайците с приказките, че в Китай по времето на Мао са варили деца. Дали този радикален ревизионист на историята, ако тя му беше предоставила възможност, би направил опит да ревизира и границите на Италия във вреда на нейните съседи?

II

Своите книги, статии и речи Шарл дьо Гол пише на ръка. Никога не диктува и не използва пишеща машина. Много пъти преработва и се оплаква, че пише трудно и бавно. Освен това учи речите си наизуст. Впечатлява неговият “почти осезаем стремеж да изговаря и да слуша добре подредени изречения”. Литературните кръгове го хвалят, че е добър стилист и че има развито чувство за френския език. Убеден е, че и другите народи трябва да пазят своите езици и да се грижат за тях, да

развиват своите национални култури. Идеята за създаване на европейска наднационална култура отхвърля с насмешка. Помни се неговата мисъл, че Данте, Гьоте и Шатобриан не биха служили на Европа, ако бяха писали на някоя разновидност на есперантото.

Съвременните европейски политици имат беден и еднообразен език, използват множество изтъркани изрази и често пъти не са достатъчно ясни. Ако това може да се обясни (макар и не да се оправдае) с тяхната заетост и с тяхното бързане, както и с факта, че се отдава предпочитание на електронните медии, не е ясно защо в Европа толкова малко се обсъждат отношенията между националните култури и европейската култура. Народите на Европа си сътрудничат, но малко разсъждават един за друг, а изработването на перспективни планове за европейската култура и цивилизация считат за излишно.

Надарен с изключителна памет, дьо Гол дори и във всекидневните разговори с лекота и без грешки цитира класиците. И все пак, колко наистина е бил начетен? Изглежда, не повече от добре образованите хора на своето време, а и изборът му на писатели, философи и артисти е конвенционален. Единственото, набиващо се на очи, е голямото значение, което има за него философията на Анри Бергсон (Henri Bergson – изключително популярен между двете световни войни френски мислител. От 1914 г. е член на Френската академия на науките, а през 1927 получава Нобелова награда за литература – бел. прев.). Бергсон отхвърля системите и изтъква значението на интуицията. От дьо Гол не трябва и да се очаква особено широка култура, защото той е преди всичко човек на действието, офицер и политик и едва след това – човек на идеите, интелектуалец. Все пак много от прочетеното той използва в своята политическа дейност. Неговият частен пантеон на писатели и мислители му помага в анализите и преценките на събитията, при разсъжденията и при планирането. Макар че по времето на дьо Гол не са малко държавниците, които възприемат книгите и идеите сериозно – например Конрад Аденауер и Харолд Макмилън, той все пак изпъква. И в това отношение е толкова човек на мисълта, колкото и на делото. Днес сигурно не всички са като Тони Блеър, за когото моят приятел Едвард Пирс, авторитетен английски политически коментатор и историк, казва, че никога в своя живот не е прочел с удоволствие сериозна книга. Но колко от тях биха могли да участват във високоинтелектуален разговор, подобен на този в “Дъбовете, които събарят...”?

Още приживе името на дьо Гол е споменавано заедно с големите имена от френската история, дори и с Жана Д'арк. Жан Лакутир, автор на неговата най-значима биография, изтъква, че Клио, музата на

историята, постоянно води дьо Гол. Британецът Пол Джонсън, чиито книги са световни бестселъри, заключава, че в много отношения той е наследник на средновековната династия на Каролингите. Обявявайки се за помирение между Франция и Германия, дьо Гол още през 1950 година казва, че е дошло времето Рейн да не бъде повече пречка, а да стане място на срещи. Връща се толкова далече в историята, че изтъква като пример битката на Каталунските полета през 451 година, в която обединените сили на французите, гало-римляните и тевтонците унищожават до крак хуните, предвождани от Атила. Същевременно той непрекъснато се опитва да види днешните събития така, както биха изглеждали те в далечното бъдеще.

Макар че в много отношения е човек от Средните векове, дьо Гол е един от най-големите модернизатори в историята на Франция. Неговата конституция от 4 октомври 1958 година е логична и ясна, тя сериозно укрепва изпълнителната власт, което се оказва ползотворно. Тя е в сила – с малки промени – и днес. За десет години управление на дьо Гол са въведени нови технологии и нова организация на труда в промишлеността и в селското стопанство, милиони французи се преселват от селата в градовете и Франция се превръща в развита индустриална държава. Инфлацията е сериозно намалена и франкът става конвертируем, брутният национален продукт и жизненото равнище нарастват, строят се много къщи и апартаменти, населението се увеличава. Здравеопазването и образованието, включително висшето образование, обхващат най-широките слоеве от населението. Напредък има и преди дьо Гол, но по негово време той укрепва и се ускорява, защото дьо Гол го поставя в стабилна политическа рамка. Би ли могъл да направи това, ако не вижда себе си и своята политика вкоренени във френската и в европейската история?

В началото на 90-те години на двадесетия век, а и по-късно у нас (в Сърбия – бел. прев.) сред интелектуалните кръгове, които се противопоставяха на националната еуфория, можеше да се чуе, че на нас за решаването на косовската криза ни е необходим сръбски дьо Гол. Както дьо Гол измъкна Франция от Алжирската война, давайки независимост на Алжир, така в тези разговори от нашия въображаем дьо Гол се очакваше да направи големи отстъпки на албанците. Малцина бяха онези, които считаха, че е необходима пълна независимост на цяло Косово. Аз например се обявявах за разделяне на Косово, като приблизително една трета бъде наша, а две трети – на албанците. Тази идея застъпвах още от началото на 80-те години и съм убеден, че до средата на 90-те години щеше да я възприеме голямото

мнозинство от албанските лидери. След това обаче техните искания, в резултат на подкрепата на Америка, сериозно се увеличиха.

Идеята за сръбски дьо Гол беше добра. Тъй като на отделянето от Сърбия на цяло Косово или на големи части от него се противопоставяха повечето сърби, то можеше да бъде реализирано само от доказан патриот, ползващ се с авторитет сред народа, същевременно – умел политик и истински демократ и държавник с визия. Тъй като в Сърбия такава личност нямаше, ролята на наш дьо Гол можеше да изиграе група авторитетни интелектуалци, известни защитници на сръбските национални интереси. Тя обаче трябваше да разбере, че е дошло времето за отстъпки и за пазарлъци.

Между алжирската и косовската криза имаше много сходства. И в Алжир, и в Косово съществуваше мюсюлманско мнозинство, което не само по езика, а и по религията и културата сериозно се различаваше от французите, респективно от сърбите. То беше сравнително бедно, с много безработни, с изключително висок демографски прираст. Имаше обаче и големи разлики. В Алжир през цялата му история се заселват французи, в Косово – албанци. Косово е стара сръбска земя, докато Франция започва да управлява Алжир едва в първата половина на XIX век. Косово е част от държавната територия на Сърбия, докато Алжир – въпреки специалния си статус, все пак е колония. В Косово албанците имат своя преса и политически партии, могат да избират и да бъдат избирани. Всичко това е много ограничено за алжирските араби.

А каква би била позицията на дьо Гол по отношение на Косово, ако той беше президент на Франция по времето на Ширак? По всяка вероятност той би съветвал сръбските ръководители да провеждат политика на компромиси, но сигурно не би бомбардирал Сърбия. Още по-малко би направил това под ръководството на Америка. Нямаше като огромното мнозинство на Запад да се чуди и ужасен да се пита какво толкова много означава Косово за сърбите. Напротив, щеше да му е близка привързаността на сърбите към тази област, където тяхната средновековна цивилизация достига своя връх и където се е водила онази толкова оплаквана и възпявана битка. Щяха да му бъдат отворителни предложенията да признае независимостта на Косово, за да получи икономическа помощ от Запада, т.е. по някакъв начин да го продаде.

Патриот, демократ и визионер, дьо Гол е и умел политик, дори малко макиавелист. Открито и ясно казва на французите, че Алжир вече не е техен, едва след като сигурно овладява властта, а евентуална негова смяна заплашва да предизвика гражданска война. Преди това изявленията му често са двусмислени. А когато трябва да бъдат съдени

френските военни и полицейски командири за военни престъпления и за престъпления против човечеството, които техните части са извършили в Алжир или на Мадагаскар, мисли преди всичко за запазването на националното единство, престижа на Франция и собствената си популярност. Накратко, много виновни остават ненаказани.

III

Дьо Гол със съпругата си и с трите деца живее скромно. Разходите понякога са по-големи от офицерската заплата, а по-късно – от пенсията, поради което преданата Ивон дори продава вещи от наследството. Тиражът на военните мемоари на дьо Гол, публикувани през 1954 година, е голям – сто хиляди екземпляра са продадени през първите пет седмици, но той подарява цялата печалба на фондация за деца в неравностойно положение. Тази фондация е основана от самия него и носи името на рано починалата му дъщеря му Ан, боледувала от синдрома на Даун. В личния живот на дьо Гол няма финансови, еротични и каквито и да било скандали. Толкова е извън всякакво съмнение, че журналистите дори не търсят подобни неща. В тесния кръг на своите сътрудници понякога говори с началнически глас, като военен командир. Знае се също, че когато не може да овладее гнева си, използва остър казармен език. Най-често обаче е старомодно учтив и внимателно слуша събеседниците си, без някога да покаже, че няма време за тях. Чърчил обаче се досеща, че макар да се държи като човек, който трудно може да бъде изваден от равновесие, който е хладнокръвен и уравновесен, дьо Гол може и много да страда.

Високият ръст, дълбокият и проникновен, пронизителен, рязък, енергичен, напорист глас, самоуверен и с достойнство, правят от дьо Гол отличен оратор на големи открити пространства, каквито са например площадите и стадионите. Същевременно той владее добре модерните медии. Във Франция по време на германската окупация става известен и се прославя със своите речи по Би Би Си, в които призовава французите към съпротива и борба. Много успешни са и неговите телевизионни изяви. Винаги е добре подготвен и способен да импровизира, умее да очарова зрителите с остроумие, мъдрост и духовитост, бащинска благосклонност, понякога и с добре пресметнат гняв. Жан Лакутир заключава: “Генерал дьо Гол има шанс появата на телевизията във Франция точно да съвпадне с неговото – второ – появяване. Удивителната му ораторска дарба съответства така съвършено и по толкова неочакван начин на това несравнимо средство

за комуникация”. Той с удоволствие гледа телевизия – както за да се информира и да чуе различни мнения, така и за удоволствие (обича например екшъните).

Дьо Гол обаче никога не променя своите политически послания, за да въздействат те по-добре от телевизионния екран. Специално не разрешава медийната мода и медийните тенденции да влияят на неговата политика или да избира сътрудниците си въз основа на тяхната медийна популярност. За него управлението на държавата винаги е сериозна дейност, която изисква висока политическа култура. Отделя голямо внимание и на държавните празници, на възпоменателните тържества и на церемониите. Това, заедно с неговата склонност към силни думи и жестове, дава повод за обвинения, че е старомоден и помпозен. И без това е широко разпространено мнението, особено в САЩ и във Великобритания, че той отдава прекалено значение на Франция и прекалено възхвалява самия себе си. В един типичен виц от неговото управление се казва, че дьо Гол е получил комплекс за малоценност – мисли се за Наполеон.

Но в критиките на дьо Гол и във вицовете за него като че ли има по-голяма почит и повече уважение, отколкото в комплиментите, които получават съвременните френски лидери. Саркози например хвалят за неговата хиперактивност, а интерес предизвиква и сексуалният му магнетизъм. Ширак е наричан булдозер заради упоритостта си, а се споменава и неговата подвижност и любезност. При Митеран се изтъква неговата приспособимост и способност да се изправя след всяко политическо поражение.

Стильт на политиката на дьо Гол е част от онова, което би могло да се нарече негова политическа андрагогия (понятието “андрагогия” е въведено в употреба от Ал. Кон, но според други автори това прави Малкълм Ноулз. То представлява опит да се създаде специална теория за обучение на възрастни хора – бел.прев.). Той учи и възпитава както чужденците, така и самите французи да възприемат Франция сериозно. С поражението във Втората световна война и с колаборационизма на Петен и на Лавал тази велика страна губи своя авторитет в света, а и самоуважението си. Макар че през войната Чърчил признава де Гол за лидер на “Свободните французи”, британците и американците не го канят на съюзническите конференции. Той, респективно Франция, отсъства в Техеран, Ялта, Потсдам – за първи път в своята история Франция губи статуса на Велика сила. Преди края на войната Рузвелт крои планове след освобождението да отдели част от Северна Франция и с валонската част на Белгия, Люксембург и Елзас и Лотарингия да

образува нова държава – Валония. Самата Франция е трябвало да бъде напълно демилитаризирана.

Следвоенната Четвърта република страда от политическа нестабилност и не успява да довърши суровите колониални войни, а над страната надвисва опасност от военен преврат. В света за Франция се говори с презрение и присмех. Френският парламент разполага с голяма мощ в държавата и в обществото, но същевременно той самият е отслабен и нерядко парализиран от конфликтите между представените в него партии – дьо Гол говори за “балет на партиите”. На Вашингтон е по-лесно да наложи волята си над слаби правителства в Париж и затова подкрепя парламентаризма, естествено в името на свободата и на демокрацията. В отношенията си с американците политиците на Четвъртата република сигурно не са толкова предвидливи и остъпчиви, колкото ги описват голистките пропагандисти, но истински независима от Америка външна политика действително липсва.

На този тъмен фон онова, което мнозина наричат “folie de grandeur” на дьо Гол, се сочи като голямо усилие на един стар човек да върне на своята родина, а индиректно – и на Европа, изгубеното достойнство.

IV

Дьо Гол счита, че за стълбове, върху които трябва да се изгражда Европа, следва да се приемат суверенните национални държави, тъй като те са основните политически единици на съвременния свят. Той е убеден, че в близко бъдеще те ще останат незаменими. Националната независимост е предпоставка и за всяко друго международно сътрудничество и за всяко участие в европейските и световните организации, а “единствено националните войски имат смисъл”.

През 1966 дьо Гол изтегля Франция от общото командване на НАТО и по негово искане Главният щаб на тази организация се премества от Париж в Брюксел. Средиземноморската и Атлантическата флота на Франция също се оттегля от общите командни структури. След това дьо Гол отстранява американското ядрено оръжие от френска територия и закрива американските бази, така че във Франция вече няма американски войски. Все пак продължава да разрешава на самолети на НАТО да прелитат над Франция. Не закрива и военния тръбопровод, който пренася гориво през нейната територия. Продължава сътрудничеството и в много други области.

Дьо Гол е противник на Северноатлантическия пакт в оная степен, в която чрез него Америка подчинява Франция, но е негов

привърженик като равноправен американско-френски съюз. Накратко: противопоставя се на НАТО като организация (organisation), но приема НАТО като договор (treaty). Убеден е, че ще съществува, само докато продължава студената война – щом изчезне опасността от Съветския съюз и от Варшавския договор, ще бъде разпуснат и пактът между западните страни. Това ще бъде добре за Европа, защото американското военно присъствие я спъва и пречи на нейното по-нататъшно обединяване. Когато обяснява своите възгледи за НАТО, дьо Гол казва, че би трябвало да бъде “нещо духовно, точно както и физическо”. За голямо съжаление, а и за учудване, човекът, който придава толкова голямо значение на ценностите в политиката, не казва повече и не написва нищо по тази изключително важна тема.

Политиката на символично и реално укрепване на френския суверенитет има своя цена – разходите за отбраната са увеличени сериозно. Освен това американците и британците, а и не само те, обвиняват дьо Гол в национализъм и шовинизъм, допълвайки, че той е егоцентрик с комплекс за Месия и дори, че е луд, а френските политически и икономически отношения с Америка са затруднени. Дьо Гол обаче успява да убеди французите, че си струва да понесат тези жертви. И наистина американците вече не само не контролират американската външна политика, но стигат и до извода, че нищо не могат да направят, за да възстановят своя контрол, както признава в един разговор през 1964 година американският президент Линдън Джонсън.

Противно на американските желания Франция на дьо Гол признава Китайската народна република и установява с нея дипломатически отношения. Париж открито критикува американската ескалация на войната във Виетнам. Американците не скриват своето недоволство и говорят за неблагодарността и за антиамериканизма на дьо Гол. Неговото противопоставяне на Америка обаче не е неприятелско, а става ясно, че е и оправдано. Накрая и самите американци признават това, макар и не вербално, а на дело. През 1972 президентът Ричард Никсън посещава Мао Цзедун, а през 1975 година изтегля войските от Южен Виетнам.

Отслабва ли външната политика на дьо Гол Запада в отношенията му със Съветския съюз? Окуражава ли тя съветските стремежи към глобално разширяване? Заплашва ли индиректно сигурността на Югославия, на чиито граници са дивизиите на Варшавския пакт?

По всичко личи, че дьо Гол е критикуван оправдано за надценяването на мощта на Франция. Нейната икономика например,

въпреки бързия ръст, е малка в световни размери. През 60-те години тя представлява 3,5% от световното промишлено производство и 4% от световния брутен национален продукт. В критичните ситуации обаче Франция на дьо Гол действа като надежден, смел и дори войнствен съюзник. Инсталирането на съветски ракети с ядрени бойни глави в Куба предизвиква през октомври 1962 голяма криза в съветско-американските отношения, а човечеството е застрашено от ядрена война. Дьо Гол оказва на младия президент Кенеди безрезервна подкрепа и американските официални лица са изненадани от това. А не би трябвало да се изненадват – с делата си дьо Гол само потвърждава това, което много пъти е казвал с думи.

Белград, май-юли 2009 година

Превод (с незначителни съкращения): Стоян Бараков